

VUODEN 2026 TALOUSARVION TEKNINEN VALMISTELUOHJE

1. YLEISTÄ

1.1. Talousarvion ja taloussuunnitelman lainsäädännölliset perusteet

Kuntalain 110 §:n mukaan kunnanvaltuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio ottaen huomioon kunta-konsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös kolmea tai useampaa vuotta koskeva taloussuunnitelma.

Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan **toiminnalliset** ja **taloudelliset** tavoitteet. Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Talousarvioon otetaan tehtävien ja toiminnan tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan.

Taloussuunnitelman **on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen**. Tasapainossa voidaan ottaa huomioon talousarvion laadintavuoden taseeseen kertyväksi arvioitu ylijäämä. Taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien.

Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota.

1.2. Talousarvion laadintaan vaikuttavat kaupungin yleiset tavoitteet sekä kaupungin toiminnan ja talouden kehittämissuunnitelma

Edellisen valtuustokauden alussa on päivitetty kaupunkistrategia, joka hyväksyttiin valtuustossa marraskuussa 2021. Sen mukaan kaupungin visio on Innostava Orivesi. palvelulupauksemme mukaan Orivesi uudistuu ja toimii kestävästi. Kaupunkistrategian päivitystä aloitetaan syksyllä 2025, joten sen tavoitteet eivät vielä ehdi vuoden 2026 talousarvioon.

Kaupunkistrategian tavoitteiden kokonaisuudet ovat:

1. *Vahvistamme elinvoimaamme*

- Orivesi on rohkeasti kehittyvä, investointeja houkutteleva ja tulevaisuutta ennakoiava kaupunki,
- Kaupungin joustava maankäyttö ja ketterät elinkeinopalvelut tuovat virtaa koko Orivedelle.

2. *Edistämme asukkaiden hyvinvointia*

- Turvaamme lasten ja nuorten hyvän kasvun ja oppimismahdollisuudet,
- Aukkaat ovat aktiivisia ja hyvinvoivia,
- Vilkas ja osallistuva yhteisö tekee Oriveden.

3. *Johdamme innovatiivisesti ja kestävästi*

- Henkilöstön osaaminen ja hyvinvointi ovat johtamisen keskiössä,
- Uudistamme johtamista ja toimimme suunnitelmallisesti ja taloudellisesti.

Kaupunkistrategian lisäksi kaupungin toimintaa ohjaavat ja tukevat erilaiset ohjelmat ja suunnitelmat, mm. elinvoimaohjelma, hyvinvointisuunnitelma, osallisuussuunnitelma, työhyvinvoinnin kehittämisohjelma, hiilineutraali -tiekartta, Tampereen kaupunkiseudun strategia sekä Business Tampereen elinkeinostrategia.

Kaupunkistrategian toteutumista seurataan myös osana taloussuunnitelmaa ja seurannan mittarit on kuvattu strategiassa. Näitä ovat mm. tonttikysyntä, NPS indeksi, työttömyys- ja pitkäaikaistyöttömyysaste, konsernivetka sekä sairauspoissaolot.

Oriveden kaupungin taseessa on vuoden 2024 tilinpäätöksessä kertynyttä ylijäämää 8,5 milj. euroa. Tilintarkastaja on vuoden 2024 lopputilintarkastusraportissa huomauttanut, että kaupungin talouden tasapainottamistoimia tuli jatkaa myös kuluvalle suunnittelukaudella. Tämän vuoksi on taloussuunnitelman tasapainon säilymiseksi ja toimintaedellytysten varmistamiseksi on huomioitava, että

- **palvelujen tasoa ei tule lisätä** ilman lain velvoitetta,
- **uusia virkoja tai työsuhteita ei perusteta**, mahdolliset esitykset käsitellään tapauskohtaisesti.

Kaupunginhallitus on 11.11.2024 hyväksynyt kaupungin **toiminnan ja talouden kehittämissuunnitelman**. Suunnitelmaa tulee noudattaa talousarviota laadittaessa siten, että vähintään siihen kirjatut toimenpiteet tulee toteuttaa.

Taloussuunnitelmassa tulee huomioida aktiivinen osallistuminen mm. Tampereen kaupunkiseudun sekä kehyskuntien kuntayhteistyöhön sekä yhteistyön hyödyntäminen ja niistä aiheutuvat velvoitteet.

1.3. Talousarvion ja -suunnitelman rakenne

Talousarvioon otetaan toiminnallisten tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä siinä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan. Määräraha ja tuloarvio voidaan ottaa brutto- tai nettomääräisenä. Talousarviossa on **käyttötalous-** ja **tuloslaskelmaosa** sekä **investointi-** ja **rahoitusosa**. Määrärahat ja tuloarviot ovat bruttomääräisiä, ellei kaupunginvaltuusto erikseen päätä nettomääräisestä sitovuudesta.

Palvelualueiden valmistelun perusteella muodostuu **käyttötalous- ja investointiosa**, jotka on laadittava taloushallinnon järjestelmään **kustannuspaikoille tileittäin**. Konsernipalvelut valmistelee tuloslaskelma- ja rahoitusosan, joihin tarvittavat tiedot johdetaan käyttötalous- ja investointiosista.

Talousarvion käyttötalous- ja investointiosien määrärahat ovat valtuustoon nähden **sitovia lautakunnittain**.

Käyttötalousosa

Talousarviossa ja -suunnitelmassa kaupunginvaltuusto asettaa lautakunnille tulosalueittain toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet sekä osoittaa tavoitteiden saavuttamiseen käytettävissä olevat määrärahat lautakunnittain. Määrärahan tai tuloarvion yhteydessä voi olla yksi tai useampia tavoitteita, joita on kaupungin toiminnassa ja taloudessa noudatettava. Tavoitteet voivat olla joko sitovia tai ei-sitovia. Muutokset sitoviin tavoitteisiin on hyväksyttävä kaupunginvaltuustossa. Osavuositarkastuksessa sekä tilinpäätöksessä tulee tulosalueittain selvittää asetettujen tavoitteiden toteutuminen.

Talousarviotavoitteiden asettamiseen ja niiden mitattavuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tavoitteiden tulee olla laadittuna siten, että ne **pohjautuvat valtuuston hyväksymään kaupunkistrategiaan**. Strategian pohjalta lautakuntien tulee laatia kullekin tulosalueelle **toimintansa kannalta 1-3 keskeistä talousarviotavoitetta**, jotka ovat valtuustoon nähden **sitovia**.

Hyvä tavoite on merkittävä toiminnan ohjaamisen kannalta, **mitattava ja keskeinen**, johtaa oikeaan strategiseen suuntaan, ymmärrettävä, riittävän yksinkertainen, ristirii-

daton ja sillä on yhteys resursseihin, siihen pystytään vaikuttamaan, realistinen ja hyväksyttävä. Tavoitteiden yhteyteen tulee kirjata sen **vertailutieto** esim. edellisestä vuodesta ja/tai valtakunnallinen/alueellinen viitetieto.

Lakiin, asetuksiin ja normeihin perustuvien velvoitteiden täyttäminen ei koskaan voi olla tavoitteena, koska ne tulee joka tapauksessa toteuttaa! Tarkastuslautakunnan tehtävänä on arvioida, miten talousarviossa asetetut toiminnalliset tavoitteet ovat toteutuneet, siksi mitattavuuteen/seurattavuuteen on kiinnitettävä huomiota.

Oriveden kaupunkikonsernin osana tytäryhtiöiden tulee laatia määrärahaesitysten lisäksi talousarvioissaan toiminnalliset konsernitavoitteet, joiden toteutumista seurataan.

Investointiosa

Investointiosa sisältää investointisuunnitelmat talousarviovuodelle ja suunnitelma-vuosille. Usean vuoden aikana toteutettava hanke jaetaan toteuttamisaikataulunsa mukaisesti eri vuosille. Investointiosassa valtuusto hyväksyy määrärahat ja tuloarviot hankkeille tai hankeryhmille. Investointiosaan arvioidaan talousarviovuonna tarvittava määräraha.

Investointiosaan otettavan hankkeen euromääräinen raja on **10.000 euroa**. Tätä pienemmät hankkeet ovat käyttötalousosassa huomioitavia. Tuloarviona talousarviossa esitetään arvioidut rahoitusosuudet investointimeno.

2. TALOUSARVION JA –SUUNNITELMAN SISÄLTÖ

Talousarviotekstit laaditaan yhtenevän käytännön mukaisesti tulosalueittain pohjille, jotka löytyvät osoitteesta: O:\hallintopalvelut\talousarviot\2026\...

2.1 Toiminnan vastuhenkilö

Jokaisen palvelualueen/tulosalueen tekstiosan alkuun kirjoitetaan tilivelvollisen viranhaltijan virkanimike ja nimi.

2.2 Käyttötalous

Taloushallinnon talousarviosovellukseen (Akkuna) on siirretty kustannuspaikoittain edellisen vuoden talousarviossa hyväksytyt luvut. Palvelualueiden tulee tallentaa itse talousarviotiedot tietojärjestelmään (Budjetointi/avaa uusi budjetti/Talousarvio 2026 ltk/tulos/...). Talousarviotiedot annetaan **pyöristettyinä alaspäin lähimpään 10 euroon**.

2.2.1 Vuokrat/vastikkeet sekä tilojen vuokraaminen

Tilapalvelun sisäiset vuokrat

Tilapalvelut tulee ilmoittaa palvelualueille vuoden 2026 sisäiset veloitukset ateria-, siivous- ja kiinteistöhoitopalveluille ennen talousarvion laadintaa, **viimeistään 22.8.2025 mennessä**. Ilmoitettua vuokratasoa voidaan soveltaa myös suunnitelma-vuosiin 2027-2028, mikäli toimitiloissa ei tapahdu muutoksia.

Palvelualueiden tulee kirjata talousarvioon sisäisinä määrärahoina tilapalvelun ilmoittamat **sisäiset menot** (ja tilapalvelun osalta tulot). Tilapalvelun muilta palvelualueilta perimien sisäisten ylläpito- ja pääomavuokrien taso tulee vastata enintään kiinteistöstä aiheutuvia kustannuksia, ellei kiinteistöön kohdistu sellaisia peruskorjauksia, jotka nostavat kiinteistöstä kirjattavien poistojen määrää. Korotuksista tulee erikseen neuvotella kiinteistöä käyttävän palvelualueiden kanssa.

Tilapalvelujen tulee huomioida sote-kiinteistöjen (terveyskeskus, Särkänkoti, hammashoitola, Eräjärven terveysasema) yhtiöittämisen vaikutukset talousarviota laadittaessa. Yhtiöittämisen myötä kiinteistöt/osakkeet tulevat siirtymään pois kaupungin taseesta ja tuleva yhtiö/yhtiöt maksaa kiinteistönhuollon palveluista neuvoteltavien sopimusten mukaisen hinnan. Myös näitä kiinteistöjä koskevat vuosittaiset poistot tulevat poistumaan kaupungin tuloslaskelman menoista tulevalle yhtiölle/yhtiöille.

Tilojen vuokraaminen

Palvelualueet voivat vuokrata toimitiloja kaupungin organisaation **ulkopuolelta vain**, mikäli vuokrauksesta on **etukäteen** käyty neuvottelut tilapalvelun ja talousjohdon kanssa, ja että vuokraukseen on määrärahavaraus talousarviossa.

2.2.2 Palkat

Kunnalliset virka- ja työehtosopimukset ovat voimassa 1.5.2025-29.2.2028. Vuoden 2026 talousarvioon tulee sopimusten mukaan varata palkankorotuksiin **2,5 %:n** nousu vuoden 2025 kesäkuun korotettuun palkkatasoon verrattuna. Taloussuunnitelmavuodelle 2027 varataan 2,0 % ja vuodelle 2028 1,0 %:n korotus. Henkilöstöasian-tuntija toimittaa palvelualueille palkkaliitteen vuodelle 2026.

2.2.3 Henkilösivukulut

Henkilösivukulut kirjataan taloushallinnon järjestelmään, kun ne ovat ennakkotietoina saatavissa. Henkilösivukulut lasketaan talousarvioon erillispyynnöstä kirjanpidossa.

2.2.4 Muut menot

Muihin menoihin **ei saa tehdä korotuksia**, ellei menonlisäystä ole erikseen tapauskohtaisesti hyväksytty.

2.2.5 Toimistohenkilöstön sisäiset veloitukset

Konsernipalvelut toimittaa muille palvelualueille viimeistään **22.8.2025 mennessä** toimistohenkilöstön sisäisten veloitusten määrät.

2.2.6 Poistot

Poistot siirretään talouspalveluissa käyttöomaisuuskirjanpidosta talousarvioon, joten **niitä ei käsitellä palvelualueilla.**

Vuoden 2025 talousarvion pohjalta laskettuna palkankorotukset ja tiedossa olevat muutostarpeet huomioiden (ilman investointien, lainakannan ja korkokulujen muutosta sekä sote-kiinteistöjen yhtiöittämisvaikutusta) vuoden 2026 karkea tuloslaskelman tilikauden tulos osoittaa alijäämää noin 2,2 milj. euroa. Vuoden 2027 tuloslaskelman tulos on -2,4 milj. euroa ja vuoden 2028 ennuste -2,1 milj. euroa.

Kaupunginjohtaja ja talous- ja hallintojohtaja voivat tämän talousarvion teknisen valmisteluohjeen lisäksi antaa muitakin asiaan liittyviä tarkennuksia talousarvion laadinnan aikana. Lautakuntien käyttötalousosan talousarvioehdotukset tulee olla kaupunginhallituksen käytettävissä **viimeistään 26.9.2025.**

Vuoden 2026 talousarvion investointiosa laaditaan vuosien 2026-2028 taloussuunnitelmassa vahvistetun investointisuunnitelman pohjalta. Välttämättömien uusien investointien yksilöidyt ja perustellut esitykset tulee toimittaa **22.8.2025 mennessä tekniselle johtajalle sekä talous- ja hallintojohtajalle.**

Orivedellä 23.6.2025

JUHA KUUSISTO

Juha Kuusisto

kaupunginjohtaja